

BEVOSITA TASHKIL ETUVCHILARGA JALB QILISH METODI VA UNING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI

*Andijon davlat chet tillari instituti
Ingliz tili filalogiyasi, o‘qitish metodikasi
va tarjimashunoslik fakulteti sharq tillari
(Arab tili) yo‘nalishi 102- guruh talabasi
Xoshimova Ruxshona Murodjon qizi
Ilmiy maslahatchi: **Kabulova.U.S***

Annotatsiya: Mazkur maqola umumiy tilshunoslik fanida qo‘llaniladigan empirik tadqiqot metodlaridan biri—bevosita tashkil etuvchilarga jalb qilish haqida bolib , uning nazariy asoslari, qo‘llanish shakllari hamda zamonaviy lingvistikadagi o‘rni yoritilgan. Ushbu metod orqali jonli til materiallari toplanadi, dialektologik va sotsiolingvistik tadqiqotlarga katta samara beradi. Metodning afzalliklari va ayrim chegaralari ilmiy manbalar asosida tashkil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *empirik yondashuv, til informatsiyasi, dialektologi, kuzatuv, lingvistika.*

Аннотация: В данной статье рассматривается один из эмпирических методов, применяемых в общей лингвистике - метод непосредственного привлечения носителей языка. Осбещаются его теоретические основы, формы пришенные , а также роль современной лингвистике. С помощью данного метода собираются материалы живой речи, что дает высокую эффективность в диалектологическх и отдельные ограничения метода анализируются на основа научны источников.

Ключевы слова: *эмпирический подход, языковая информатсия, диалектологический, наблюдение, лингвистика.*

Abstract: The article discusses one of the empirical research method used in general linguistics –the methods of eliciting direct constituents. It highlights the theoretical foundations application forms, and the role of this method in modern linguistics. This method is effective for collecting live language data and proves to be highly beneficial, dialectological and sociolinguistic research. The advantages and certain limitation of the method are analyzed based on scientific sources.

Key words: *empirical approach, language information, dialectological, observation, linguistics.*

Tilshunoslikda til hodisalarini tahlil qilish uchun turli metodlar mavjud. Ular orasida bevosita tashkil etuvchilarga jalb qilish metodi eng samarali yondashuvlardan

biri hisoblanadi. Ushbu metod 19 asrdan boshlab, ayniqsa, dialektologiyada keng qo'llana boshlagan¹.

Bu metod tadqiqotchi tilining tabiiy shakllarini o'rganish, informat orqali jonli nutq formatlarini to'plash imkonini beradi. "Metodning mohiyati va shakllari" dan biri bu bevosita jalb qilish — bu tadqiqotchi va til egasi o'rtasida to'gridan to'gri muloqot vositasida ma'lumot yigish metodidir². Informat – til egasi bilan suhbatlar, so'rovnoma, intervyular, ba'zan eksperimentlar orqali til faktlari aniqlamadi. Bu metod ayniqsa og'zaki nutq, lahjalar, fonetik tafovvutlarni o'rganishda muhim ahamiyatga ega.³

D.Crystal ta'kidlaganidek, bu metod "Real-time language data" olishda noyob vositadir⁴. Tilshunos soxta emas, balki tabiiy vaziyatdagi nutqni tashkil qiladi. Informantdan bevosita tinglab, talaffuz, leksik tanlov, grammatik strukturani kuzatadi.⁵ Metod quyidagi yo'nalishlarda keng qo'llaniladi: Dialektologiya-sheva va lahjalardagi farqlarni aniqlash. Sotsiolingvistika – ijtimoiy guruhlar nutqini o'rganish⁶. Til o'rganish metodikasi – ona tili va chet tili o'rganishdagi nutq faoliyatini tahlil qilish. Cheklovlari: Metod barcha hollarda ham obyektiv bolavermaydi. Informantning kayfiyati subyektiv yondashuvi yoki noto'gri talaffuzi tahlilga halaqit berishi mumkin. Bundan tashqari, har doim ham keng ommaga tadbiiq etish mumkin bo'lmaydi⁷.

Xulosa qilib aytganda, bevosita tashkil etuvchilarga jalb qilish metodi umumiy tilshunoslikda muhim tadbiiqot usuli bolib, ayniqsa, og'zaki nutq shakllarini o'rganishda katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Jonli til malumotlari orqali tilshunos aniq xulosalar chiqaradi. Bu metod zamonaviy ligvistikada oz ahamiyatini yo'qotmagan, balki yangi texnologiyalar bilan boyitilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Crstal D. Cambridge encyclopedia of language – Cambridge university press, 2003
2. Labov sociolinguistic pattern. – University of Pennsylvania press, 1972
3. Nazarov M. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2001
4. Safarov Tilshunoslikda, ilmiy tadqiqot asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1995
5. Радлов В.В. Опыт исследования тюркских. – Санкт-Петербург типография Академии наук, 1888

¹ Crstal D.—Cambridge encyclopedia of language – Cambridge university press, 2003

² Labov—sociolinguistic pattern –university of Pennsylvania press 1972

³ Nazarov M. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan., 2001

⁴ Crstal D. Cambridge encyclopedia of language – Cambridge university press, 2003

⁵ Safarov—Tilshunoslikda, ilmiy tadqiqot asoslari –Toshkent : o'qituvchi, 1995

⁶ Labov sociolinguistic pattern –university of Pennsylvania press, 1972

⁷ Радлов В.В. Опыт исследования тюркских. – Санкт-Петербург типография Академии наук, 1888